

Юрій ВІНТЮК,

кандидат психологічних наук,
Національний університет “Львівська політехніка” м. Львів

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ: ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

У статті розглянутий педагогічний аспект проблеми підготовки майбутніх фахових психологів у процесі їхнього навчання в вищому навчальному закладі. Здійснений огляд наукових публікацій за темою дослідження; сформований раціональний підхід до висвітлення даної теми. З позиції запропонованого підходу розглянуте педагогічне забезпечення процесу підготовки майбутніх фахових психологів. З'ясовано, що педагогічний аспект підготовки професійних психологів полягає в відповідному, педагогічному наповненні всіх компонентів структури педагогічної діяльності та забезпечення її функціонування як цілісної системи. Зроблені висновки з проведеної роботи; накреслені перспективи подальших досліджень за даною темою.

Ключові слова: *підготовка майбутніх фахових психологів, навчально-виховний процес, психолого-педагогічні впливи, структура педагогічної діяльності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. До найважливіших аспектів підготовки фахових психологів у вищих навчальних закладах (ВНЗ) належить педагогічний, оскільки формування майбутніх професіоналів відбувається в ході цілісного педагогічного процесу і є результатом психолого-педагогічної взаємодії викладачів з тими, хто навчається. Даний аспект полягає в необхідності вибору певних методів, прийомів та способів здійснення психолого-педагогічних впливів, у врахуванні специфіки викладання предметів, а також індивідуальних психологічних особливостей тих, хто навчається тощо. Не менш важливим є формування належної мотивації, як до освоєння фаху, так і до подальшої професійної діяльності, постійного вдосконалення та ін. Оскільки педагогічні чинники значною мірою детермінують процес професіоналізації майбутніх психологів у ході навчання, вони повинні враховуватися при пошуку можливостей для вирішення завдань з їхньої

підготовки. Вказана обставина зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Пошук публікацій за темою дослідження дозволив встановити, що дослідники приділяють їй не достатньо уваги [1–5], проте варто коротко розглянути деякі моменти здійсненого огляду.

Певний аналіз теоретико-методологічних підходів класичних і сучасних праць у галузі психології та педагогіки здійснила Т. В. Хуторянська, що дозволило їй виокремити психологічний і педагогічний аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців. Важливим методологічним положенням, що робить можливим дослідження процесу професійної підготовки, вона вважає науково обґрунтоване висловлювання С. Л. Рубінштейна про те, що сама діяльність є єдністю зовнішнього і внутрішнього, що сприяє виявленню зовнішніх і внутрішніх умов професійної підготовки майбутніх фахівців. З огляду на це велика увага вітчизняними науковцями приділялась розробці структури діяльності [5, с. 95]. У подальшому викладі авторка відзначає, що в сучасній педагогічній науці вивчаються лише окремі питання, що стосуються процесу підготовки майбутніх фахівців: його зміст і сутність, види підготовки, спрямованість; відзначено також необхідність розглядати діяльність як цілісну систему. Проте ні в одному з досліджень не подано достатньо повного бачення проблеми.

І. В. Жуланова і А. М. Медведєв відзначають, що під час підготовки майбутніх психологів і педагогів психологія людини для них повинна бути найважливішим предметом вивчення. Саме психологічна організація переживань власного життя, вважають вони, постає перед молодими людьми прямо і безпосередньо. Дані автори вбачають проблему в тому, що саме цей предмет, який “завжди під рукою”, саме і не розглядається, не експікується і не об’єктивується, а цим самим не включається в освітній процес [3]. Відповідно, вони вказують на труднощі процесу формування майбутніх фахівців, які є наслідком з ситуації, що склалася; і пропонують певні зміни в організації

навчального процесу, спрямовані на подолання вказаного протиріччя.

О. В. Матвієнко і О. М. Затворнюк, розглядаючи проблему фахової підготовки майбутніх психологів, розглядають структуру та систему організації їхньої підготовки в процесі навчання у ВНЗ; наводять психологічні засоби та мотиви активізації цього процесу в різних формах та на різних курсах навчання [4]. Проте детального розгляду компонентів процесу педагогічної діяльності в ході підготовки майбутніх психологів вони не здійснюють, як і не подають педагогічного вмісту всіх складових компонентів цієї діяльності.

Як видно з наведеного, дослідники розглядають у своїх працях, присвячених проблемі підготовки майбутніх фахових психологів, лише окремі питання, проте цілісного її розгляду не здійснено. Стосовно педагогічного аспекту підготовки майбутніх фахівців, наявної інформації ще менше. Дана обставина диктує необхідність проведення самостійного дослідження.

Вихідні передумови дослідження (формування підходу). Для висвітлення педагогічного аспекту проблеми, що перебуває у центрі розгляду в даній роботі, доцільно керуватися наступними міркуваннями. Робота педагога з підготовки майбутнього практичного психолога – це один з різновидів діяльності. В найзагальнішому випадку під діяльністю розуміють сукупність дій людини, спрямовану на бажану зміну певного об'єкта.

Діяльність педагога має свої особливості. Кожен виконує певні дії, спрямовані на досягнення мети і викликані станом об'єкта, яким він займається; у педагога – це людина, яка бажає освоїти певний фах і тому прагне здобути необхідну освіту. В даному випадку – це студент, який має бажання здобути професію практичного психолога.

Професійна освіта – це процес і результат професійного становлення та розвитку особистості, які супроводжуються набуттям знань, вмінь та навичок за конкретними професіями і спеціальностями [4, с. 216]. Призначення цього процесу – досягнення об'єктом психолого-педагогічних впливів професійної готовності до виконання фахової діяльності; а його результат – випуск фахівця відповідного профілю, готового до виконання своїх професійних обов'язків.

Сукупність дій педагога, пов'язана з впливом на об'єкт у бажаному напрямку, становить відповідну діяльність. А характер кожного виду діяльності обумовлюється особливостями предмету, на який спрямовані впливи, поставленою метою, наявними засобами та ін. У даному випадку в центрі розгляду перебуває педагогічне наповнення процесу підготовки майбутніх фахових психологів під час їхнього навчання у ВНЗ.

Діяльність педагога – різновид професійної діяльності, спрямованої на всебічну підготовку різноманітних кадрів. Педагогічна діяльність – це процес виконання завдань, пов'язаних з навчанням і вихованням тих, хто здобуває професійну освіту. В її структуру входять цілі, мотиви, способи, пізнавальні процеси, знання, навички, вміння, якості особистості і т. п. Діяльність педагога є мистецтвом і полягає у реалізації психолого-педагогічних знань. Її хід, цілі і засоби, що використовуються в процесі роботи педагога, залежать від цілого ряду чинників, багато з яких важко передбачити наперед. З огляду на це дана діяльність передбачає глибоке знання життя, людської психіки, вміння розуміти і співпереживати [2, с. 106].

Будь-яка діяльність, у тому числі і діяльність педагога, має свою структуру, кожен елемент якої є необхідним, органічно пов'язаним і взаємодіючим з іншими, тобто виконує свої функції. До них відносять її суб'єкт, зміст, мету, засоби, функції, управління та об'єкт [4, с. 216]; такі структури є цілісними системами. Для забезпечення процесу підготовки практичних психологів у ВНЗ необхідно налагодити функціонування цієї системи – що й складає педагогічний аспект проблеми. Відповідно, навчання майбутніх психологів слід розглядати як процес їхньої підготовки до опанування відповідним видом діяльності. Оскільки професійна діяльність педагога у ВНЗ теж є цілісною системою, необхідно проаналізувати структуру педагогічної діяльності.

Мета роботи: дослідити педагогічний аспект проблеми підготовки майбутніх фахових психологів у процесі їхнього навчання у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стосовно структури

діяльності педагога у ВНЗ з підготовки фахових психологів, то вона складається з кількох відносно самостійних, але в той же час залежних один від одного, елементів (або компонентів). Це – суб'єкт (педагог), зміст, управління, об'єкт (студент) та поєднуючи їх в єдине ціле засоби, функції та цілі педагогічної діяльності. Послідовність перерахованих компонентів закономірна, оскільки будь-яка діяльність здійснюється в напрямку від суб'єкта до об'єкта, хоча саме об'єкт, що знаходиться в кінці ланки, є головним, фактором, що визначає сутність і характер діяльності.

Об'єктом діяльності педагога у ВНЗ служать ті люди, які прагнуть здобути певну спеціальність, у даному випадку – студенти, які мають намір опанувати фах практичного психолога.

Всі функції з надання необхідної в даному випадку педагогічної допомоги у фаховому становленні тим, хто її потребує, виконує суб'єкт діяльності. До суб'єкта відносяться всі люди і організації, які здійснюють роботу з надання фахових знань і керують цим процесом. У даному випадку це Міністерство науки і освіти України, ВНЗ, і педагогічні працівники. Проте головним суб'єктом такої діяльності є не організації та установи, а люди, які професійно займаються діяльністю з надання освітніх послуг. Але крім кваліфікації психологів, вони повинні мати також необхідні для забезпечення педагогічного процесу знання, вміння, навички, досвід та ін.

Наступним обов'язковим компонентом діяльності професійного педагога як системи є її зміст. У даному випадку – це її конкретне наповнення – перелік заходів, що здійснюються тими, хто виконує роботу з метою досягнути бажаних змін стану суб'єкта. Основний зміст діяльності викладача включає виконання ним певних функцій. На думку фахівців, у навчально-виховному процесі проявляються наступні взаємопов'язані функції (види діяльності педагога): інформаційна, діагностична, прогностична, організаційна, управлінська та ін. Зміст роботи педагога безпосередньо витікає з функцій його діяльності, і передбачає певну послідовність їх реалізації.

Здійснюється діяльність за допомогою засобів, якими є всі ті предмети,

знаряддя, пристосування, дії, за допомогою яких досягається мета діяльності. Різноманітність функцій роботи педагога у ВНЗ передбачає і різноманітність її засобів. До педагогічних засобів, у даному випадку, належать наукові (теоретичні та емпіричні) знання; тексти підручників і результати самостійних спостережень студентів як носіїв знань; допоміжні засоби (технічні, графічні, комп'ютерні); це і вербальні впливи, і знаряддя праці, і спеціальні облікові бланки, і технічні засоби, і ділові зв'язки, і прийоми психотерапії, і особиста привабливість педагога і т. п.

Діяльність професійних педагогів неможлива без такого її компонента, як управління. Воно включає в себе оцінку стану об'єкта, планування, вироблення і прийняття рішення, облік і контроль, координацію, організаційне і матеріально-технічне забезпечення, підбір, підготовку і виховання кадрів професійних психологів. Управлінські дії виконують абсолютно всі педагоги, незалежно від того, чи належать вони до управлінців.

Перелічені компоненти складають структуру діяльності професійного педагога; але структура – це ще не система. Діяльність стає системою, коли її компоненти поєднуються в одне ціле за допомогою функцій і мети. Мета – це образ предмета, який людина хоче отримати у результаті своєї діяльності, тобто бажаний для неї стан предмета її діяльності.

Найзагальніша мета педагога – задовільнення освітніх потреб своїх клієнтів. Цій меті підпорядковується вся діяльність суб'єкта, у відповідності з нею складається зміст, організовується управління, підбираються адекватні засоби, форми і методи роботи педагога. Мета педагогічної діяльності, в даному випадку – підготовка фахових психологів.

Завдання педагогічних працівників з підготовки фахових психологів у ВНЗ – це послідовні кроки до досягнення мети, якими наповнена їхня повсякденна робота. Педагог повинен зробити вихованця центральною постаттю цього процесу, його свідомим, активним, повноправним та самостійним учасником. Відповідно, він повинен формувати у вихованця мотивацію, навички та вміння, прагнення до самовдосконалення, озброїти його

ефективною методикою, сформувати почуття суб'єктності в педагогічному процесі. Крім цього, на шляху до досягнення поставленої мети викладач повинен вирішити низку різнопланових завдань, пов'язаних з виконанням ним педагогічних функцій.

Виконати це дуже складне завдання, яким є підготовка фахівців, може далеко не кожен, а тільки професіонал високого рівня. Тому важливим компонентом педагогічного процесу з підготовки майбутніх фахових психологів є також рівень кваліфікації педагогів, які займаються підготовкою майбутніх фахових психологів у ВНЗ.

Результат діяльності – досягнута мета, тобто успішне завершення процесу підготовки фахових психологів, виконання ними кваліфікаційних робіт і випуск спеціалістів даного профілю.

Крім схеми педагогічної діяльності з підготовки фахових психологів, необхідно також розглянути деякі, принаймні, найзагальніші особливості її функціонування. Керуючись наведеними міркуваннями, розглянемо кілька необхідних компонентів вирішення педагогічного аспекту проблеми. Так, В. Панок вказує на значущість процесу професійної підготовки у ВНЗ та пропонує трирівневу структуру набуття професійних психологічних знань [4, с. 217]:

I рівень – теоретико-експериментальна підготовка, яка полягає у вивченні класичних психологічних дисциплін і здійснюється традиційними методами;

II рівень – практична психологія, що полягає в опануванні теоретичних засад практичної психології, що здійснюється, головним чином, через участь студентів в активних формах навчальної роботи;

III рівень – оволодіння практичними психологічними технологіями, методиками і методами формування навичок роботи з клієнтами (чи групами), що здійснюється в практичній роботі.

Як відзначає автор, оволодіння цими рівнями сприяє формуванню професійного світогляду у майбутніх психологів; в подальшому він висвітлює

особливості їхньої професійної підготовки, що потребують врахування в процесі навчання. Відповідно до цього потребує необхідних змін і специфіка психолого-педагогічної взаємодії, що знаходить своє втілення у відповідній організації навчально-виховного процесу.

Необхідно також відзначити, що в міру освоєння наявного матеріалу, а також практичного опанування отриманих знань, відбувається процес формування певних компонентів особистості студентів. Відповідно, під час навчання на різних курсах у них актуалізуються відповідні мотиваційні компоненти до майбутньої професійної діяльності [4, с. 218]:

на першому – особлива увага до розвитку пізнавального інтересу, а також мотиву ідентифікації з певним взірцем, мотиву афіліації (прагнення до встановлення стосунків з іншими людьми, прагнення до контакту та спілкування з ними);

на другому й третьому курсах – мотив самоствердження і мотив досягнень (проявляється у виборі складних завдань і намаганні їх виконати);

на четвертому і п'ятому курсах – мотиви саморозвитку та самовдосконалення.

Інші компоненти педагогічного та психологічного аспектів проблеми висвітлені, зокрема О. В. Матвієнко і О. М. Затворнюк на прикладі досвіду підготовки майбутніх психологів в Інституті педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [4, с. 218–219]. Проте зробити детальний розгляд викладеного матеріалу не дозволяє обмежений обсяг даної публікації.

Враховуючи наведене, можна констатувати, що педагогічний аспект проблеми підготовки майбутніх фахових психологів включає і передбачає вирішення, в ході навчально виховного процесу, таких завдань:

відбір кадрів (суб'єктів діяльності), що відповідають поставленим завданням і вимогам діяльності;

відбір претендентів (об'єктів діяльності), здатних освоїти фах професійного психолога;

формування змісту педагогічної діяльності з підготовки майбутніх фахових психологів;

постановка мети підготовки фахівців у навчально-виховному процесі;

постановка педагогічних завдань, що послідовно ведуть до досягнення поставленої мети;

вибір засобів психолого-педагогічного впливу, адекватних меті і наявним можливостям її досягнення;

реалізація функцій виховання і навчання у психолого-педагогічному процесі;

налагодження управління навчально-виховним процесом з підготовки майбутніх фахових психологів;

контроль за результатами навчально-виховного процесу.

На забезпечення наявності та адекватного функціонування всіх складових системи і повинна бути спрямована діяльність педагогічних інституцій та їхніх працівників для забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів майбутніх практичних психологів.

Щодо можливостей забезпечення педагогічного процесу у ВНЗ, спрямованого на підготовку спеціалістів, необхідно відзначити наступне. Для вирішення проблеми підготовки майбутніх фахових психологів викладачі, які займаються забезпеченням освітнього процесу, повинні рівною мірою володіти не лише знаннями з психології, але й з педагогіки. Тільки у такому випадку вони зможуть забезпечити ефективність навчально-виховного процесу з підготовки студентів, і будуть здатними вирішувати педагогічні завдання, спрямовані на забезпечення їхнього виховання та навчання. В цьому процесі майбутні психологи не лише набудуть необхідної професійної компетентності, але й сформуєть необхідні для цієї діяльності якості особистості.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати наступне.

1. Конструктивним підходом до висвітлення педагогічного аспекту підготовки майбутніх фахових психологів може стати розгляд психологічної структури педагогічної діяльності, її компонентів та особливостей.

2. Педагогічний аспект проблеми підготовки майбутніх фахових психологів полягає у відповідному, педагогічному наповненні всіх компонентів структури педагогічної діяльності та забезпечення її функціонування як цілісної системи.

3. Ефективне вирішення проблеми підготовки майбутніх фахових психологів можливе лише за умови належного забезпечення як психологічних, так і педагогічних компонентів навчальної діяльності, що передбачає наявність у викладачів необхідної як психологічної, так і педагогічної компетентності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку: при подальшій роботі над даною темою передбачено здійснити розгляд інших важливих аспектів проблеми підготовки майбутніх фахових психологів у процесі їхньої підготовки у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Витюк Ю. В. Професійна підготовка майбутніх психологів: проблема та її складові. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 3. С. 92–102.
2. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологический словарь-справочник. М. : АСТ, 2001. 576.
3. Жуланова И. В., Медведев А. М. Психолого-педагогическая проблема подготовки будущих психологов и учителей. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/psihologo-pedagogicheskaya-problema-podgotovki-buduschih-psihologov-i-uchiteley>
4. Матвієнко О. В., Затворнюк О. М. Професійна підготовка майбутніх психологів як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 1. Том 1. 2014. С. 215–220.
5. Хуторянская Т. В. Анализ психолого-педагогических аспектов профессиональной подготовки будущих педагогов. Изв. Саратов. ун-та. 2013. Т. 2. Вып. 1(5). Сер. Акмеология образования. Психология развития. С. 95–98.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Варій М. Й.

Витюк Ю. В. Подготовка будущих психологов: педагогический аспект проблемы

В статье рассмотрен педагогический аспект проблемы подготовки будущих профессиональных психологов в процессе их обучения в высшем учебном заведении. Осуществлен обзор научных публикаций по теме исследования, сформирован рациональный подход к освещению данной темы. С позиций предложенного подхода рассмотрено педагогическое обеспечение процесса подготовки будущих профессиональных психологов. Выяснено, что

педагогический аспект подготовки профессиональных психологов состоит в соответствующем, педагогическом наполнении всех компонентов структуры педагогической деятельности и обеспечения её функционирования как целостной системы. Сделаны выводы из проведенной работы; намечены перспективы дальнейших исследований по данной теме.

Ключевые слова: подготовка будущих профессиональных психологов, учебно-воспитательный процесс, психолого-педагогические воздействия, структура педагогической деятельности.

Vintyuk Yu. Training of Future Psychologists: Pedagogical Aspects of a Problem

One of the most vital aspects of training of professional psychologists at higher educational institutions (HEIs) is pedagogical since the formation of future professionals takes place during a uniform pedagogical process and is the result of psychological and pedagogical interaction of teachers with their students. The given aspect involves the necessity to select certain methods, techniques and practices of implementing psychological and pedagogical influences, taking into account the specificity of subjects taught, as well as individual psychological features of those who study, etc. Not less important is the formation of a proper motivation, both for mastering the specialty and for further professional activity, continuous improvement, etc. As pedagogical factors largely determine the process of professional development of future psychologists during their training, they should be considered when looking for opportunities to handle issues of their training. The indicated circumstance determines the relevance of this study.

Purpose. To study the pedagogical aspect of the problem of future psychologists preparing in the process of their training at HEIs.

Methods. Analysis, synthesis, concretisation, modelling, generalisation.

Results. The results of analysis of publications on the study topic allowed establishing views of specialists on the pedagogical aspect of the formation of professional competence of future professional psychologists. The structure of the HEI teacher activity aimed at training of practical psychologists is considered. The components of pedagogical aspect of the problem of training future psychologists are determined. The obtained results give grounds for optimizing the teaching and educational process focused on their preparation.

Originality. The research implemented own approach, which allowed establishing that in the course of educational process pedagogical aspect of the problem of training future professional psychologists includes and involves solving of the tasks as follows: selection of personnel (actors) matching the tasks and requirements of the activity; selection of would-be individuals (objects of activity) capable of mastering the profession of a psychologist; formation of the content of pedagogical activity for training of future professional psychologists; setting the goal of training of specialists within the educational process; setting of pedagogical tasks consistently leading to the achievement of the goal; choosing of means of psychological and pedagogical influence being adequate to the purpose and available opportunities to achieve it; implementation of functions of education and

training in psychological and pedagogical process; adjustment of management of the educational process for the training of future professional psychologists; control over the results of educational process.

Conclusion. A constructive approach to highlighting the pedagogical aspect of training of future professional psychologists may be the consideration of psychological structure of pedagogical activity, its components and features. The pedagogical aspect of the problem of future professional psychologists preparing involves the corresponding, pedagogical filling of all structural components of pedagogical activity and ensuring its functioning as an integral system.

An effective solution to the problem of training future professional psychologists is possible only with the proper provision of both psychological and pedagogical components of educational activity, which involves the presence of both necessary psychological and pedagogical competence in teachers.

Abstract. A pedagogical aspect of the future professional psychologists' training problem in the course of their studies in the higher educational establishment is considered in the article. A review of scientific publications on research is made; a rational approach to the coverage of the topic was formed. From the standpoint of the suggested pedagogical approach the training of the future professional psychologists ensuring was considered. It was found out that the pedagogical aspect of training of professional psychologists lays in the appropriate, pedagogical filling of all the components of the structure of educational activities and its functioning as an integrated system. The conclusions of the work are made; the prospects for further research on this topic are outlined.

Key words: *training of the future professional psychologists, educational process, psychological and pedagogical influences, a structure of the educational activities.*